Architektura počítače

Instruction Set Architectures

Formáty instrukcí MIPS Reprezentace instrukcí

Definice

- Co je "architektura?"
 - "The art or science or building...the art or practice of designing and building structures..." (Webster Dictionary)
 - "včetně plánu, návrhu, konstrukce a dekorace..." (American College Dictionary)
- Co je "architektura počítače?"
 - "... architekturou rozumíme strukturu modulů, jak jsou organizovány v počítačovém systému ..." (H. Stone, 1987)
 - "Architektura počítače je interface mezi strojem a softwarem" (Andris Padges, architekt IBM 360/370)

Definice

- · Co je "architektura počítače?"
 - Amdahl, Blaauw, Brooks (IBM 1964):

"... the structure of a computer that a machine language programmer must understand to write a correct (timing independent) program for that machine".

Dvě hlavní oblasti

Architektura počítače

Instruction Set Architecture

Organizace počítače

- Architekturu počítače můžeme rozdělit do dvou oblastí:
 - ISA (Instruction Set Architecture)
 - Organizace počítače

ISA (Instruction Set Architecture)

 ISA (Instruction Set Architecture) je definována jako:

Atributy [počítačového] systému z hlediska programátora, to znamená strukturu a funkční chování, na rozdíl od organizace a řízení datových toků, logického návrhu a fyzické implementace. (Amdahl, Blaaw a Brooks 1964)

- ISA zahrnuje takové volby a rozhodnutí, jako například:
 - Datové typy & struktury (kódování & reprezentace)
 - Instrukční soubor
 - Instrukční formáty
 - Adresní módy a přístup k datům a instrukce
 - Podmínky výjimek

ISA

- Instrukční soubor lze chápat jako interface mezi softwarem a hardwarem – představuje abstraktní formu hardwaru. Odděluje celou složitost implementačních detailů od software.
- Příklady různých ISA zahrnují...
 - Intel IA-32 (x86)
 - Intel IA-64
 - DEC Alpha
 - MIPS
 - Sparc (a UltraSparc)
- Například softwarový vývojář vyvíjí software pro ISA, např. IA-32. Aktuální hardwarová implementace není rozhodující a může se lišit systém od systému, pokud je zachována ISA.
- (Z toho důvodu může tentýž program být zpracováván na Pentiu i na Pentiu 4, což jsou z hlediska stavby velmi rozdílné procesory)

Příklad: ISA procesoru MIPS R3000

- Šest hlavních typů instrukcí
 - Čtení/zápis (Load/Store)
 - Aritmetické
 - Skoky a větvení
 - Floating Point operace
 - Správa paměti (Memory Management)
 - Speciální

Registry (zde 35)

R0 - R31

PC

HI

LO

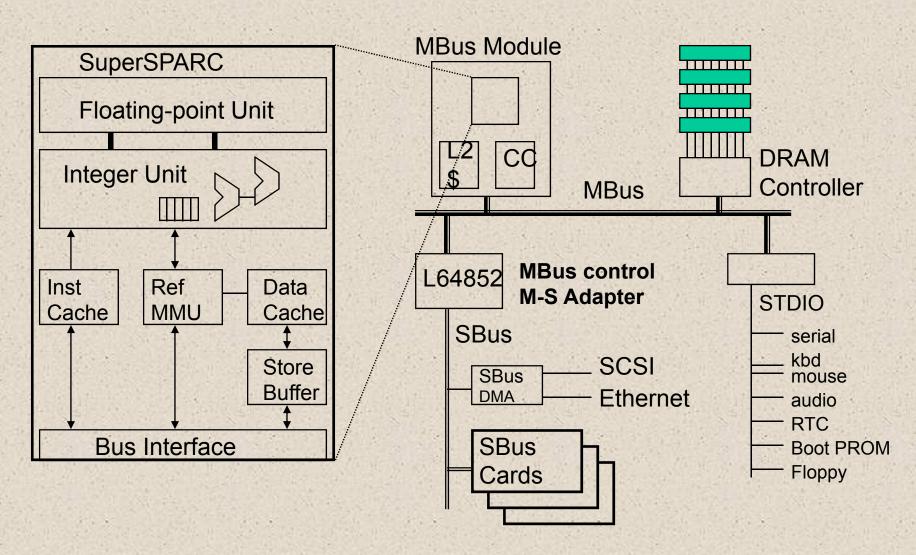
• Tři formáty instrukcí – všechny o šíři 32 bitů ...

opcode	rs	rt	rd	sa	funct
opcode	rs	rt	imm	ediate v	alue

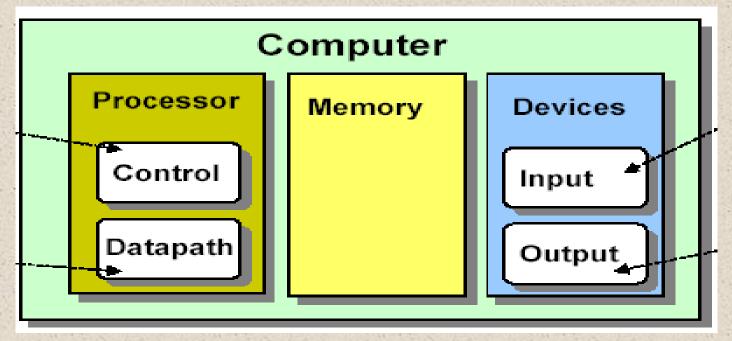
Organizace počítače

- Organizace počítače zahrnuje implementační detaily – jak vlastně hardware doopravdy pracuje...
 - Vlastnosti a výkonové charakteristiky funkčních jednotek (jako např. registrů, ALU, posuv. jednotek, logických jednotek atd.)
 - Propojení těchto komponent
 - Informační toky mezi komponentami
 - Řízení toku informací
 - Kombinace funkčních jednotek pro realizaci ISA
 - Popis RTL (Register Transfer Level)

Příklad: TI SuperSPARC

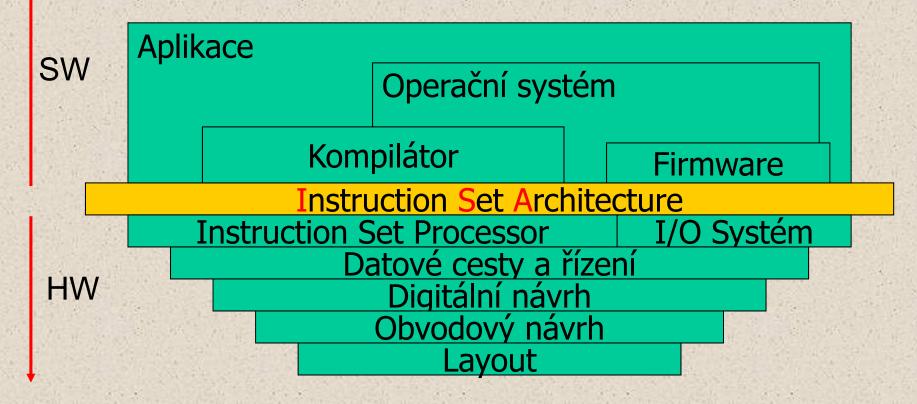
Organizace počítače - obecně

- Každá část každého počítače může být zařazena do jedné z pěti skupin.
- Návrh každého systému je podřízen požadavkům na cenu, velikost a schopnosti každé komponenty. Typický návrh uvažuje: procesor 25% celkových nákladů, paměť 25% celkových nákladů a 50% celkových nákladů ostatní zařízení.

Klíčové téma: abstrakce

 Klíčovým tématem architektury počítače je koordinace velkého počtu úrovní abstrakce.

Jak se budeme architekturou zabývat?

- Architekturou se budeme zabývat od základů, směrem zdola nahoru.
- Budeme se zabývat návrhem hardware, včetně návrhu některých komponent (použití HDL).
- Cílem je studie architektury, jako směs teorie a také praktických příkladů. Budeme se zabývat návrhem, simulací a verifikací.

Zvolený přístup

- Klasický návrh mikroprocesoru, který je použit k ilustraci je MIPS (navržen autory učebnice - D. A. Patterson and J. L.Hennessy: Computer Organization and Design: The Hardware Software Interface, 4rd Edition, 2009).
- Vedle této základní architektury se také částečně zmíníme o dalších typech architektur jako např. PowerPC a Intel IA-32/x86.
- MIPS je relativně stará architektura je jednoduchá a vyhýbá se mnoha složitostem, které se v současných systémech používají (což je velmi vhodné pro výuku).
- Tento přístup dovolí přiblížit různé přístupy k návrhu a řešení problémů.

Přehled úrovní ISA

- ISA: jak se počítač jeví programátoru na úrovni strojního jazyka (kompilátor)
 - Paměťový model
 - Instrukce
 - Formáty
 - Typy (aritmetické, logické, přesuny dat a řízení výpočtu)
 - Režimy (jádro a uživatel)
 - Operandy
 - Registry
 - Datové typy
 - Adresování
- Dokumenty s formální definicí ISA
 - V9 SPARC a JVM

Programovací jazyky

Jazyky vyšší úrovně

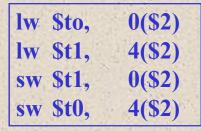
TEMP = V(K) V(K) = V(K+1) V(K+1) = TEMP

Kompilátor C/Java

Kompilátor Fortranu

Asembler

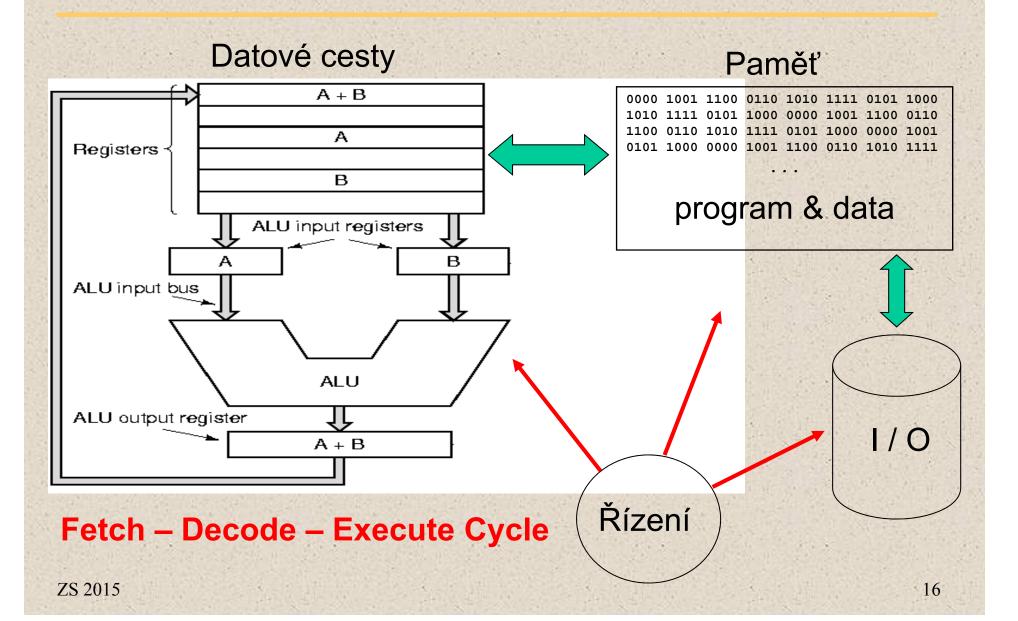

Assembler MIPS

Strojní jazyk

```
0000 1001 1100 0110 1010 1111 0101 1000 1010 1111 0101 1000 0000 1001 1100 0110 1100 0110 1100 0110 1100 0101 1000 0000 1001 0101 1000 0000 1001 1111
```

Výpočet programu

Strojový jazyk MIPS

- Aritmetické instrukce
 - add, sub, mult, div
- Logické instrukce
 - and, or, ssl (shift left), srl (shift right)
- Přesuny dat
 - Iw (load), sw (store), lui (load upper immediate)
- Větvení
 - Podmíněné skoky: beq, bne, slt (set on les than)
 - Nepodmíněné skoky: j, jr (jump register), jal (jump and link)

Instrukce MIPS

- Jednoduché instrukce
- Zásada_1: Jednoduchost podporuje regularitu

 Tyto instrukce jsou symbolickou reprezentací toho, čemu MIPS "rozumí"

Příklad

Kompilace přiřazení v C do MIPS

$$f = (g + h) - (i + j);$$

```
Add t0, g, h # dočasná proměnná t0 obsahuje g+h Add t1, i, j # dočasná proměnná t1 obsahuje i+j Sub f, t0, t1 # do f je uložen výsledek
```

Operandy

- Operand nemůže být libovolná proměnná (jako v C)
 - princip KISS odstraňuje nedostatky CISC
- Registry (Keep It Small and Simple)
 - Omezený počet (32 32-bitových registrů u MIPS)
 - Zásada_2: Menší je rychlejší
 - Pojmenování: čísla nebo jména
 - \$8 \$15 => \$t0 \$t7 (vztahuje se na dočasnou proměnnou)
 - \$16 \$22 => \$s0 \$s8 (vztahuje se na proměnnou z C)
 - Jména zvýší srozumitelnost vašeho kódu

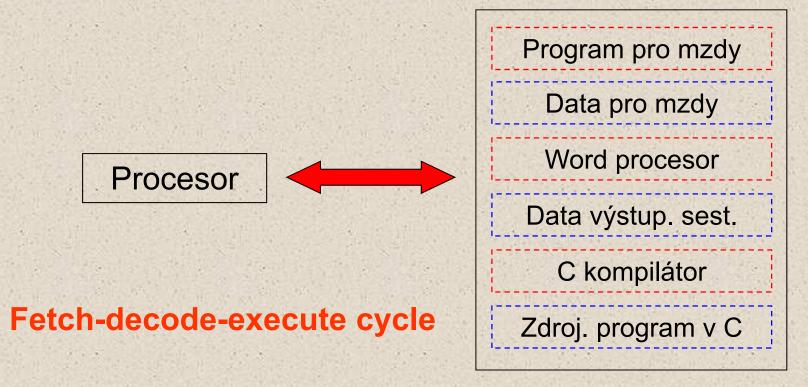
$$f = (g + h) - (i + j);$$
 add \$t0, \$s1, \$s2
 $\uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow$
\$s0 \$s1 \$s2 \$s3 \$s4 sub \$s0, \$t0, \$t1

Registry - konvence

Jméno	Číslo registru	Použití	Vyhrazen při call
\$zero	0	the constant value 0	n.a.
\$at	1	reserved for the assembler	n.a.
\$v0-\$v1	2-3	value for results and expressions	no
\$a0-\$a3	4-7	arguments (procedures/functions)	yes
\$t0-\$t7	8-15	temporaries	no
\$s0-\$s7	16-23	saved	yes
\$t8-\$t9	24-25	more temporaries	no
\$k0-\$k1	26-27	reserved for the operating system	n.a.
\$gp	28	global pointer	yes
\$sp	29	stack pointer	yes
\$fp	30	frame pointer	yes
\$ra	31	return address	yes

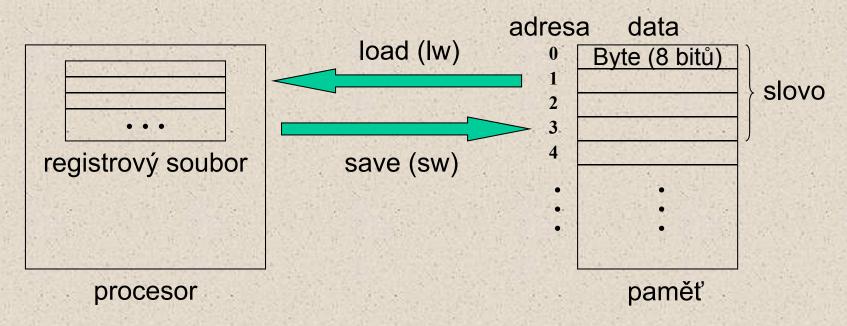
Koncepce "programu v paměti"

- Instrukce reprezentují 32-bitová čísla
- Programy jsou uloženy v paměti
 - Lze je číst i zapisovat stejně jako čísla

Paměť

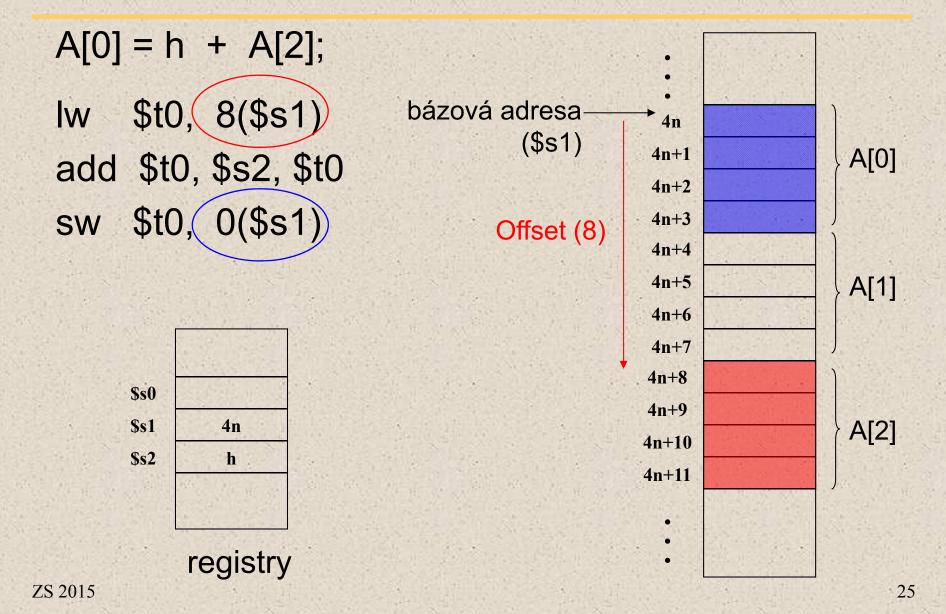
- Obsahuje instrukce a data programu
 - Instrukce jsou čteny automaticky řadičem
 - Data jsou přesouvána explicitně tam a zpět mezi pamětí a procesorem
- Instrukce přesunu dat

Paměťový model

- Paměť je adresovatelná po bytech (1 byte = 8 bitů)
- Load/Store jediný přístup k datům v paměti
- Jednotka pro přenos: word (4 byty)
 - M[0], M[4], M[4n],, M[4,294,967,292]
- Slova musí být zarovnána !!!
 - Slovo začíná na adresách 0, 4, ... 4n
- Adresa je dlouhá 32 bitů
 - 2³² bytů nebo 2³⁰ slov

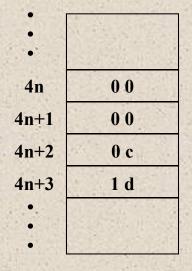
Load / Store

"Big" a "Little" Endian

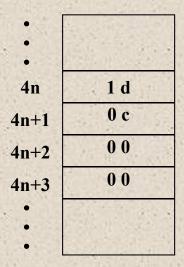
$$(3101)_{10} = 12 * 16^2 + 1 * 16^1 + 13 * 16^0$$

= $(00 \ 00 \ 0c \ 1d)_{16}$

big endian

(MIPS R3000)

little endian

(DEC, Intel)

Přehled

- ISA: představuje interface pro hardware / software
 - Principy návrhu, využití
- Instrukce MIPS
 - Aritmetické: add/sub \$t0, \$s0, \$s1
 - Přenos dat: lw/sw \$t1, 8(\$s1) (znamená load/store-word)
- Operandy musí být registry
 - 32 32-bitových registrů
 - \$t0 \$t7 ("dočasné")
 mají adresy
 \$8 \$15
 - \$s0 \$s7 ("ukládané")mají adresy \$16 \$23
- Paměť: velké, jednorozměrné pole bytů M[2³²]
 - Adresa v paměti je index do toho pole bytů
 - Zarovnaná slova: M[0], M[4], M[8],M[4,294,967,292]
 - Big/little endian pořádek bytů ve slově

Strojový jazyk

- Všechny instrukce mají stejnou délku (32 bitů)
- Zásada_3: Dobrý návrh vyžaduje dobré kompromisy
 - Stejná délka nebo stejný formát
- Tři různé formáty instrukcí
 - R: formát aritmetických instrukcí
 - I: formát pro přesuny dat, větvení, immediate
 - J: formát skokové instrukce
- add \$t0, \$s1, \$s2
 - 32 bitů ve strojní instrukci
 - Pole pro:
 - Operaci (add)
 - Operandy (\$s1, \$s2, \$t0)

lw \$t0, 1200(\$t1) add \$t0, \$s2, \$t0 sw \$t0, 1200(\$t1)

A[300] = h + A[300];

Formáty instrukcí

	6 bits	5 bits	5 bits	5 bits	5 bits	6 bits	
R:	ор	rs	rt	rd	shamt	funct	
l:	ор	rs	rt	add	ress / imme	diate	
J:	ор	target address					

op: základní operace (opcode)

rs: první operand - registr

rt: druhý operand - registr

rd: registr pro uložení výsledku

shamt: délka posuvu

funct: vybírá specifickou variantu operačního kódu (funkční kód)

address: offset pro instrukce typu load/store (+/-2¹⁵)

immediate: konstanty pro instrukce s přímými operandy ("immediate op.")

Formát R

add \$t0,	\$s1, \$s2	(add \$8,	\$17, \$18 #	# <mark>\$8</mark> = \$17 +	\$18)
6 bits	5 bits	5 bits	5 bits	5 bits	6 bits
0	17	18	8	0	32
000000	10001	10010	01000	00000	100000

sub \$t1,	\$s1, \$s2	2 (sub \$9,	\$17, \$18	# <mark>\$9</mark> = \$17	- \$18)
6 bits	5 bits	5 bits	5 bits	5 bits	6 bits
0	17	18	9	0	34
000000	10001	10010	01001	00000	100010

Formát I

lw \$t0, 52(\$s3)		lw <mark>\$8</mark> , 52(\$19)		
6 bits	5 bits	5 bits	16 bits	
35	19	8	52	
100011	10011	01000	0000 0000 0011 0100	

sw \$t0, 52(\$s3)		SW	\$8, 52(\$19)
6 bits	5 bits	5 bits	16 bits
43	19	8	52
101011	10011	01000	0000 0000 0011 0100

Příklad

A[300] = h + A[300];/* \$t1 <= base of array A; \$s2 <= h */ Kompilátor \$t0, 1200(\$t1) # dočasný registr \$t0 naplněn A[300] W \$t0, \$s2, \$t0 add # dočasný registr \$t0 naplní se h +A[300] \$t0, 1200(\$t1) # uloží h + A[300] zpět do A[300] SW Assembler 35 9 8 1200 18 8 32 0 0 43 8 1200 100011 01001 01000 0000 0100 1011 0000 000000 10010 01000 01000 00000 100000 0000 0100 1011 0000 101011 01001 01000

Immediates (numerické konstanty)

- Často se používají malé konstanty (50% všech operandů)
 - A = A + 5:
 - C = C 1;
- Řešení
 - Uložíme typické konstanty do paměti a používáme je
 - Vytvoření HW registrů (např. \$0 nebo \$zero)
- Zásada_4: postavit sdílené sekce co nejrychlejší
- Instrukce MIPS pro konstanty (formát I)
 - addi \$t0, \$s7, 4 # \$t0 = \$s7 + 4

8	23	8	4
001000	10111	01000	0000 0000 0000 0100

Aritmetické přetečení

 Počítače mají omezenou délku slova (např. 32 bitů) a tím také omezenou přesnost

- Některé jazyky detekují přetečení (Ada), jiné nikoliv (C)
- MIPS implementuje 2 typy aritmetických instrukcí:
 - Add, sub, and addi: způsobují přetečení
 - Addu, subu, and addiu: nezpůsobují přetečení
- Kompilátory MIPS C generují implicitně instrukce addu, subu, addiu

Logické instrukce

- Bitové operace
 - Obsah registrů je považován za pole o délce 32 bitů a nikoliv za jedno 32-bitové číslo
- Instrukce
 - and, or: 3 operandy jsou registry (formát R)
 - andi, ori: 3. argument je typu immediate (formát I)

Instrukce pro posuv

Posouvá všechny bity registru vlevo/vpravo

sll (shift left logical): uprázdněné pozice plní 0

srl (shift right logical): uprázdněné pozice plní 0

sra (shift right arithmetic): uprázdněné pozice plní

znaménkem

Příklad: srl \$t0, \$s1, 8 (formát R)

				snamt	
000000	00000	10001	01000	01000	000010

0001 0010 0011 0100 0101 0110 0111 0100

0000 0000 0001 0010 0011 0100 0101 0110

Plněno nulami

Násobení a dělení

- Používají se speciální registry (hi, lo)
 - 32-bitů x 32-bitů = 64-bitů
- Mult \$s0, \$s1
 000000 | 10000 | 10001 | 00000 | 00000 | 011000
 - hi: horní polovina součinu
 - lo: dolní polovina součinu
- Div \$s0, \$s1 | 000000 | 10000 | 10001 | 00000 | 00000 | 011010
 - hi: zbytek (\$s0 % \$s1)
 - lo: podíl (\$s0 / \$s1)
- Přesun výsledku do obecných registrů:
 - mfhi \$s0
 - mflo \$s1

000000	00000	00000	10000	00000	010000
000000	00000	00000	10001	00000	010010

Assembler vs. strojový jazyk

- Assembler umožňuje přehledný symbolický zápis
 - Mnohem snazší než psát samotná čísla
 - Prvý operand určen k uložení výsledku
 - Makroinstrukce
 - Návěští k identifikaci a pojmenování slov, která obsahují instrukce/data
- Strojní jazyk je základ
 - Operand pro výsledek nemusí být na prvém místě
 - Úsporný formát
- Assembler nahrazuje makroinstrukce (strojní move není!)
 - Move \$t0, \$t1 (add \$t0, \$t1, \$zero)
- Pro určení výkonu je třeba započítávat reálné instrukce

Nové – instrukce větvení programu

- Podmíněné skoky
 - If-then
 - If-then-else
- Smyčky
 - While
 - Do while
 - For
- Nerovnosti
- Přepínače

Podmíněné skoky

- Instrukce rozhodování
- Skok při rovnosti
 - beq register1, register2, destination_address
- Skok při nerovnosti
 - bne register1, register2, destination_address
- Příklad: beq \$s3, \$s4, 20

6 bitů	5 bitů	5 bitů	16 bitů
4	19	20	5
000100	10011	10100	0000 0000 0000 0101

Návěští

Není třeba vypočítávat adresu cíle skoku

if (i = = j) go to L1;

$$f = g + h$$
;
L1: $f = f - i$;

```
(4000) beq $s3, $s4, L1 # if i equals j go to L1
(4004) add $s0, $s1, $s2 # f = g + h
L1: (4008) sub $s0, $s0, $s3 # f = f - i
```

L1 odpovídá adrese instrukce odčítání

Příkaz if

```
if (condition)
clause1;
else
clause2;
L1: clause1;
L2:
```

```
if (i = = j)
f = g + h;
else
f = g - h;

beq $3, $4, True
sub $0, $s1, $s2
j False
True: add $s0, $s1, $s2
False:
```

Smyčky

```
Loop: g = g + A[i];
i = i + j;
if (i != h) goto Loop;
```

```
g: $s1
h: $s2
i: $s3
j: $s4
Base of A: $s5
```

```
Loop: add $t1, $s3 $s3  # $t1 = 2 * i

add $t1, $t1, $t1  # $t1 = 4 * I

add $t1, $t1, $5  # $t1=address of A[i]

lw $t0, 0($t1)  # $t0 = A[i]

add $s1, $s1, $t0  # g = g + A[i]

add $s3, $s3, $s4  # i = i + j

bne $s3, $s2, Loop # go to Loop if i != h
```

Základní blok

Smyčka while

```
while (save[i] = = k)
i = i + j;
```

```
# i: $s3; j: $s4; k: $s5; base of save: $s6

Loop: add $t1, $s3, $s3  # $t1 = 2 * i
    add $t1, $t1, $t1  # $t1 = 4 * i
    add $t1, $t1, $s6  # $t1 = address of save[i]
    lw $t0, 0($t1)  # $t0 = save[i]
    bne $t0, $s5, Exit  # go to Exit if save[i] != k
    add $s3, $s3, $s4  # i = i + j
    j  Loop  # go to Loop

Exit:
```

Počet provedených instrukcí if save[i + m * j] does not equal k pro m = 10 a does equal k for $0 \le m \le 9$ je roven 10 * 7 + 5 = 75

ZS 2015

Optimalizace

```
# Temp reg $t1 = 2 * i
      add $t1, $s3, $s3
                             # Temp reg $t1 = 4 * i
      add $t1, $t1, $t1
      add $t1, $t1, $s6
                             # $t1 = address of save[i]
      Iw $t0, 0($t1)
                             # Temp reg $t0 = save[i]
      bne $t0, $s5, Exit
                             # go to Exit if save[i] ≠ k
Loop: add $s3, $s3, $s4 # i = i + j
      add $t1, $s3, $s3
                             # Temp reg $t1 = 2 * i
                             # Temp reg $t1 = 4 * i
      add $t1, $t1, $t1
      add $t1, $t1, $s6
                             # $t1 = address of save[i]
      lw $t0, 0($t1)
                             # Temp reg $t0 = save[i]
      beq $t0, $s5, Loop
                             # go to Loop if save[i] = k
Exit:
```

Počet instrukcí provedených touto novou formou smyčky je roven $5 + 10 * 6 = 65 \Rightarrow \text{Úspora} = 1.15 = 75/65$. Jestliže 4 * i je vypočítáno před smyčkou, lze dosáhnout další úspory.

6 Instrukcí

Smyčka Do-While

```
do {
    g = g + A[i];
    i = i + j;
} while (i != h);
```



```
L1: g = g + A[i];
i = i + j;
if (i != h) goto L1
```



```
g: $s1
h: $s2
i: $s3
j: $s4
Base of A: $s5
```

```
L1: sll $t1, $s3, 2 # $t1 = 4*i
add $t1, $t1, $s5 # $t1 = addr of A
lw $t1, 0($t1) # $t1 = A[i]
add $s1, $s1, $t1 # g = g + A[i]
add $s3, $s3, $s4 # i = i + j
bne $s3, $s2, L1 # go to L1 if i != h
```

Podmíněný skok je klíčová instrukce rozhodování

Porovnání

- Programy potřebují často testovat < and >
- Instrukce Set on less than
- slt register1, register2, register3
 - register1 = (register2 < register3)? 1 : 0;</pre>
- Příklad: if (g < h) goto Less;

```
g: $s0 slt $t0, $s0, $s1 h: $s1 bne $t0, $0, Less
```

slti: vhodné pro smyčky if (g >= 1) goto Loop

```
slti $t0, $s0, 1 # $t0 = 1 if g < 1
beq $t0, $0, Loop # goto Loop if g >= 1
```

Verze bez znaménka: sltu a sltiu

Relativní podmínky

- · == != < <= > >=
 - MIPS přímo nepodporuje poslední čtyři
 - · Kompilátory používají slt, beq, bne, \$zero, and \$at
- Pseudoinstrukce
 - blt \$t1, \$t2, L
 # if (\$t1 < \$t2) go to L
 slt \$at, \$t1, \$t2 bne \$at, \$zero, L

Přepínač jazyka C

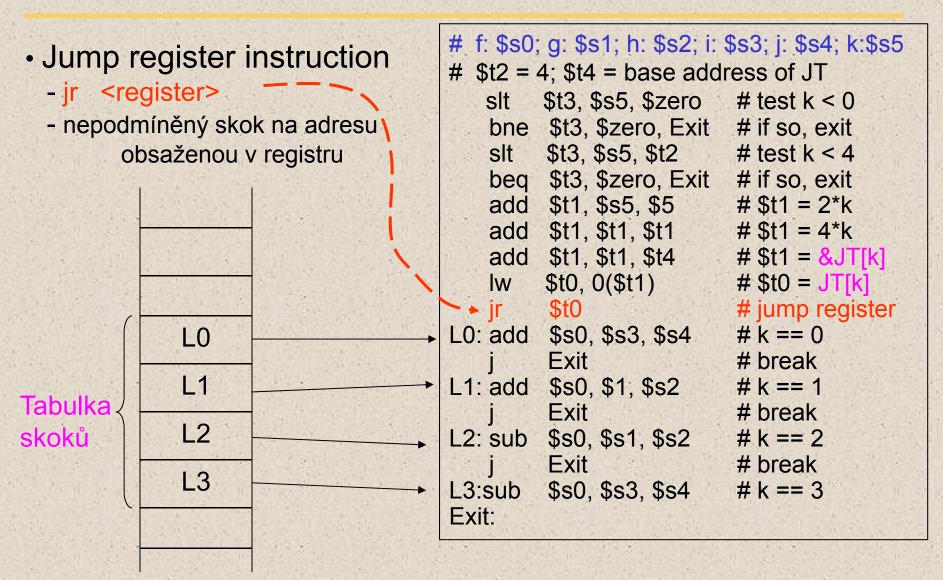
```
switch (k) {
    case 0: f = i + j; break;
    case 1: f = g + h; break;
    case 2: f = g - h; break;
    case 3: f = i - j; break;
}
```



```
if (k==0) f = i + j;
else if (k==1) f = g + h;
else if (k==2) f = g - h;
else if (k==3) f = i - j;
```

```
# f: $s0; g: $s1; h: $s2; i: $s3; j: $s4; k:$s5
   bne $s5, $0, L1 # branch k != 0
   add $s0, $s3, $s4 # f = i + j
                 # end of case
        Exit
L1: addi $t0, $s5, -1 \#$t0 = k - 1
   bne $t0, $0, L2 # branch k != 1
   add $s0, $s1, $s2 # f = g + h
        Exit
                       # end of case
L2: addi $t0, $s5, -2
                        # $t0 = k - 2
   bne $t0, $0, L3 # branch k != 2
                       #f = g - h
   sub $s0, $s1, $s2
                        # end of case
        Exit
L3: addi $t0, $s5, -3 # $t0 = k - 3
   bne $t0, $0, Exit # branch k != 3
   sub $s0, $s3, $s4 # f = i - j
Exit:
```

Tabulky skoků

ZS 2015

Závěr

- ISA se navrhuje tak, aby dlouho přežila trendy technologie
- V jednoduchosti je síla (Simpler is better KISS)
 - Jednoduché instrukce (omezují nedostatky CISC)
- Malé je rychlejší
 - Malý počet registrů nahrazuje proměnné v C
- Paměťový model
 - Adresace po bytech, zarovnání, lineární pole
- Instrukční formát MIPS 32 bitů

Závěr (pokrač.)

- Assembler: výsledek = prvý operand (vlevo)
- Strojový jazyk: výsledek = poslední operand
- Tři formáty instrukcí MIPS : R (aritmetické)

I (immediate)

J (skoky)

- Rozhodovací instrukce používají jump (goto)
- Zlepšení výkonu "loop unrolling"

rozvinutí smyček